

Editorial

«**C**uando yo nació fue que nació el flow» («Όταν γεννήθηκα, τότε γεννήθηκε το “flow”»), δηλαδή η ροή, ο τρόπος με τον οποίο ένας ράπερ δημιουργεί ρυθμό, διάθεση, ταυτότητα). Αυτός ο στίχος από το τραγούδι «Nuevayo!» («Νέα Υόρκη») του Bad Bunny (κατά κόσμον Benito Antonio Martinez Ocasio), του πιο streamed καλλιτέχνη στον πλανήτη τη χρονιά που φεύγει, υποδηλώνει με έναν ιδιότυπο λυρισμό ότι η ζωή κάθε ανθρώπου είναι μια ροή (ένας ρυθμός, μια διάθεση, μια ταυτότητα) που, χωρίς να ξεχνά τις πηγές της, απομακρύνεται συχνά από αυτές για να συναντήσει και να μπερδευτεί με τις ζωές άλλων ανθρώπων, με ροές που αναβλύζουν από άλλες πηγές. Γεννημένος στο Puerto Rico το 1994, γιος ενός φορτηγατζή και μιας καθηγήτριας αγγλικών, ο Bad Bunny έχει γίνει διάσημος για την υβριδική latin μουσική του, η οποία συνδυάζει στοιχεία pop, hip-hop, trap και alternative reggaeton με παραδοσιακούς ρυθμούς salsa, plena και jíbaro. Μέσα από τους ήχους αυτής της μουσικής που συνοδεύει με ισπανικούς στίχους, ο Bad Bunny έχει κατορθώσει να προβάλει παγκοσμίως την εθνική ταυτότητα του Puerto Rico, φέρνοντάς τη στο σήμερα και αναμειγνύοντάς τη με τις εθνικές ταυτότητες και τη νοσταλγία όχι μόνο των μεταναστών από την Κεντρική και τη Λατινική Αμερική αλλά και όλων των ανθρώπων που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την εικόνα και την ψυχή της πατρίδας τους και να υποστούν κάθε λογής gentrification.

«Έπρεπε να είχα βγάλει περισσότερες φωτογραφίες όταν σε είχα/ Έπρεπε να σου είχα δώσει περισσότερα φιλάκια και αγκαλιές όσες φορές μπορούσα/ Ελπίζω οι δικοί μου να μη φύγουν ποτέ μακριά/ Και αν μεθύσω σήμερα, ε, ναι, ελπίζω να με βοηθήσουν», λένε οι στίχοι του ομώνυμου τραγουδιού του δίσκου «Debí Tirar Más Fotos» («Έπρεπε να είχα βγάλει περισσότερες φωτογραφίες»). Ο δίσκος αυτός κυκλοφόρησε στις αρχές του 2025 και κέρδισε την προσοχή ακόμη και αυτών που κατακρίνουν τις ακρότητες της trap μουσικής βιομηχανίας αλλά βλέπουν τον Bad Bunny να σπάει τα σκληρά σεξιστικά της στερεότυπα και να τραγουδά «Δεν είμαστε πια για τη χλιδάτη ζωή και τις αλυσίδες/ Είμαστε για πράγματα που αξίζουν». Η ανεπανάληπτη επιτυχία του παραπάνω δίσκου οδήγησε τη National Football League να προσφέρει στον Πουερτορικανό μουσικό τον πρώτο ρόλο στο show του ημιχρόνου του Super Bowl που θα διεξαχθεί, στις 8 Φεβρουαρίου 2026, στο Levi's Stadium της Santa Clara στην California. Η επιλογή ενός καλλιτέχνη που δεν τραγουδά στα αγγλικά, ως πρωταγωνιστή του αμερικανικού show με τη μεγαλύτερη τηλεθέαση στον κόσμο, προκάλεσε την αντίδραση αυτών που χτίζουν εθνικιστικά τείχη, πολεμώντας τους μετανάστες. Ο Πρόεδρος D. Trump χαρακτήρισε την επιλογή αυτή «εντελώς γελοία», ενώ η Υπουργός Εσωτερικής Ασφάλειας K. Noem

δήλωσε ότι πράκτορες της Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Τελωνείων (ICE) «θα βρίσκονται παντού στο Super Bowl». Την ίδια στιγμή, στο διαδίκτυο κάποιοι άρχισαν να αμφισβητούν ότι ο Bad Bunny είναι Αμερικανός και να διαλαλούν κάτι σαν «δεν θα γίνεις Αμερικανός ποτέ! Πουερτορικανέ! Πουερτορικανέ!».

Η δυσανεξία απέναντι στην ένταξη μεταναστών στο σώμα του λαού δεν βρίσκεται ασφαλώς στην προμετωπίδα μόνο του σύγχρονου αμερικανικού εθνικισμού. Επί τρεις και πλέον δεκαετίες, αντίστοιχη υποδοχή επεφύλαξαν το ελληνικό κράτος και η ελληνική κοινωνία στους Αλβανούς μετανάστες που αναζήτησαν, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, μια καλύτερη τύχη στη χώρα μας. Παρά το γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί εργάστηκαν σκληρά, στήριξαν την εθνική οικονομία, ανανέωσαν τον μαθητικό πληθυσμό και ανέπτυξαν ουσιαστικούς δεσμούς με τη νέα τους πατρίδα, στερήθηκαν για χρόνια την ελληνική ιθαγένεια και τα θεμελιώδη δικαιώματα που απορρέουν από την απονομή της. Τομή για τη μεταναστευτική πολιτική της χώρας, και ιδίως για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, αποτέλεσαν οι νόμοι 3838/2010 και 4332/2015, οι οποίοι έδωσαν χώρο στο δίκαιο του εδάφους, καθώς προέβλεψαν τη δυνατότητα απονομής της ελληνικής ιθαγένειας σε πρόσωπα που γεννήθηκαν στη χώρα και φοίτησαν σε ελληνικά σχολεία. Παρά τον αντιδραστικό ακτιβισμό της πλειοψηφίας της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ), η οποία επιχείρησε να προσδώσει συνταγματική περιωπή στο δίκαιο του αίματος (βλ. την απόφαση ΣτΕ 460/2013), η νεότερη νομοθετική ρύθμιση επέτρεψε, τα τελευταία χρόνια, να αποδοθεί η ελληνική ιθαγένεια σε χιλιάδες μετανάστες δεύτερης γενιάς από την Αλβανία.

Το γεγονός της τυπικής ενσωμάτωσης των νέων Αλβανών στην ελληνική πολιτική κοινότητα διαθέτει οπωσδήποτε μεγάλη θεσμική και συμβολική αξία. Στην πραγματικότητα, όμως, τι ακριβώς σηματοδοτεί για την ταυτότητα αυτών των ανθρώπων η πράξη της νομικής τους αναγνώρισης ως Ελλήνων; Πρόκειται για μια απευθείας μετάβαση από την αλβανικότητα στην ελληνικότητα ή για μια ακόμη ψηφίδα στο πολύχρωμο ψηφιδωτό της συγκρότησης μιας υβριδικής ελληνοαλβανικής ταυτότητας, η οποία αναδιαμορφώνεται καθημερινά βάσει ετερόκλητων ερεθισμάτων αφενός από την οικογενειακή παράδοση και αφετέρου από τις σύγχρονες κοινωνικές εμπειρίες; Στο εξαιρετικά ενδιαφέρον αυτό ερώτημα επιχείρησε να απαντήσει η διεπιστημονική έρευνα, με τίτλο «Ένα ελληνο-αλβανικό ανήκειν εν τη γενέσει: Μη ανταγωνιστική συνύπαρξη σε προοπτικές συμπερίληψης», την οποία διεξήγαγαν στο Πάντειο Πανεπιστήμιο η Ιλιρίντα Μουσαράι, η Γεωργία Σπυροπούλου και ο Δημήτρης Χριστόπουλος.

Στο άρθρο τους, οι τρεις συγγραφείς παρουσιάζουν τα αποτελέσματα του παραπάνω ερευνητικού προγράμματος, το οποίο εστιάζει στις διαδικασίες συγκρότησης ταυτότητας νέων αλβανικής καταγωγής που γεννήθηκαν ή/και μεγάλωσαν στην Ελλάδα. Βασισμένη σε 50 ποιοτικές συνεντεύξεις, η μελέτη διερευνά τις πολλαπλές, ρευστές και συχνά αμφίθυμες μορφές αυτοπροσδιορισμού που αναδύονται στο φάσμα ελληνικότητας και αλβανικότητας. Αντιμετωπίζοντας την ταυτότητα ως μια διαδικασία διαρκούς διαπραγματεύσεως και όχι ως ακατάβλητη ουσία ή προκαθορισμένη ταύτιση, η ανάλυση αναδεικνύει ποικίλες εκδοχές αυτοπροσδιορισμού: υβριδικές ταυτότητες, αποκλειστικό προσανατολισμό προς την ελληνική ή την αλβανική ταυτότητα, αλλά και αποστασιοποίηση από εθνικές κατηγοριοποιήσεις. Κατά την άποψη των συγγραφέων, η κοινωνική και θεσμική αναγνώριση των υβριδικών ταυτοτήτων είναι καθοριστική όχι μόνο για την κοινωνική συμπερίληψη των νέων μεταναστευτικής καταγωγής, αλλά και για τον αναστοχασμό των ορίων της ελληνικότητας και την ενίσχυση της ελληνοαλβανικής συνεργασίας.

Συνεχίζοντας την κριτική που ασκείται στην απόφαση ΣτΕ Ολ. 1918/2025, με την οποία έγινε δεκτό ότι δεν απαγορεύονται από το Σύνταγμα η ίδρυση και η λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων (βλ. και τα Editorials της [31.10.2025](#), της [07.11.2025](#) και της [28.11.2025](#)), ο Χρήστος Ράμμος, Αντιπρόεδρος του ΣτΕ ε.τ., επισημαίνει τους σοβαρούς κινδύνους που απειλούν το κράτος δικαίου «όταν το “απαγορεύεται” γίνεται “επιτρέπεται”». Στην εισήγησή του σε εκδήλωση που διοργάνωσε, στις 16 Δεκεμβρίου 2025, η Ένωση Επιστημόνων Ευρωπαϊκών Σπουδών, ο πρώην Πρόεδρος της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών σχολιάζει τις επιμέρους παραδοχές της πλειοψηφίας στην παραπάνω δικαστική απόφαση, εκφράζοντας την ανησυχία του ότι τέτοιες παραδοχές ενδέχεται να ανοίξουν έναν ολισθηρό δρόμο για ακραίο σχετικισμό και υποκειμενισμό στο δίκαιο. Τονίζει δε, μεταξύ άλλων, ότι η αντιστροφή της σημασίας των συνταγματικών λέξεων στο ακριβώς αντίθετό της μπορεί να μετατρέψει τελικά το Σύνταγμα σε έναν νοηματικό χυλό, σε ένα ενδεικτικό κείμενο που θα «συντάσσεται» και θα «ξανασυντάσσεται» κάθε φορά από τον δικαστή, κατ’ επίκληση υποτιθέμενων εξελίξεων και αλλαγών στις περιρρέουσες συνθήκες.

Στο Puerto Rico οι προετοιμασίες για τα Χριστούγεννα ξεκινούν στα τέλη Νοεμβρίου και οι εορτασμοί συνεχίζονται μέχρι τα τέλη Ιανουαρίου με τη Fiesta de la Calle San Sebastián, μια τετραήμερη γιορτή χορού και μουσικής. Το «Pitorro de Coco» είναι ένα σπιτικό αλκοολούχο ποτό που οι Πουερτορικανοί έχουν συνδέσει με τέτοιες παραδοσιακές γιορτές. Το ομώνυμο τραγούδι του Bad Bunny αναφέρεται

σε κάποιον που το πίνει για να παρηγορηθεί, καθώς ένας χαμένος έρωτας τού έχει ραγίσει την καρδιά τις μέρες των Χριστουγέννων.

Σας ευχόμαστε Καλές Γιορτές και θα επανέλθουμε με νέες δημοσιεύσεις μετά τις 8 Ιανουαρίου 2026.